

ПРИНЦИП РІВНОПРАВНОСТІ СТОРІН ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Феннич Василь Петрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Будь-яка галузь права оперує таким явищем, як принципи. Цивільне процесуальне право не є виключенням та в Главі 1 Розділу 1 ЦПК називається та розкривається зміст багатьох принципів цивільного судочинства. Вони виступають основними правилами, вихідними моментами, які базуються на фундаментальних ідеях, що характеризують цивільне судочинство, показуючи його своєрідні риси.

Принцип рівноправності сторін цивільного процесу не названий серед основних засад в нормах ЦПК України, тому він виводиться доктринальним шляхом. Зразу важливо застерегти, що цей принцип треба відрізнити від іншого принципу, який названий як в Конституції України, так і ЦПК України: принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом. Принцип рівноправності сторін трансформується з принципу рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом¹.

Рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом означає, що всі особи як сторони, всі особи як свідки, всі особи як перекладачі, всі особи як судові представники і т.д., мають однакові процесуальні права та обов'язки. Яка б особа не стала, наприклад, стороною чи свідком, у неї такі ж самі права та обов'язки, як в інших осіб, які стали стороною чи свідком у цивільній справі. Наприклад, усі особи, які стали свідками, мають права вимагати відшкодування їм витрат, пов'язаних з переїздом до іншого населеного пункту та наймом житла (ч. 1 ст. 139 ЦПК України).

На відміну від принципу рівності всіх учасників процесу перед законом та судом, принцип рівноправності сторін цивільного процесу не гарантує, що сторони будуть мати *одинакові* процесуальні права та обов'язки. Це неможливо об'єктивно, враховуючи, що позивач починає

---

¹ Ратушна Б.П. (2015) Принцип рівності сторін у цивільному процесі України. *Митна справа*. №4(100). Частина 2. С. 99.

справу, а відповідач захищається від поданого позову². ЦПК України вказує, що сторони можуть мати неоднакові права та обов'язки. Так, позивач має право змінити предмет та підстави позову, ціну позову, може відмовитися від позову, вимагати забезпечення позову, в той час, як відповідач може визнати позов, подати зустрічний позов тощо. Або: оскільки позивач починає цивільну справу, до початку якої він уже істотно підготувався, за загальним правилом позовна заява подається за місцем проживання (знаходження) відповідача, оскільки йому тут легше захищати свої інтереси. Отже, процесуальний статус сторін в цивільному процесі неоднаковий. Тому принцип рівноправності сторін – це принцип, який забезпечує однакові процесуальні можливості для захисту сторонами своїх матеріальних прав та інтересів перед судом. Дані можливості можуть бути елементом змісту неоднакових за змістом процесуальних прав та обов'язків, які, тим не менше, врівноважують сторони у їхніх можливостях перед судом.

Наприклад, суд може за односторонньою вимогою позивача здійснити заходи із забезпечення позову без повідомлення та участі відповідача у вирішенні цього питання (інакше, у більшості випадків, застосування таких заходів позбавлено сенсу). Про те, це не забороняє відповідачу оскаржувати ухвалу суду про забезпечення позову або вимагати від суду застосувати заходи зустрічного забезпечення, які мають гарантувати відшкодування можливих збитків відповідача, що можуть настати при забезпеченні позову. Право на забезпечення позову та право на зустрічне забезпечення або право на забезпечення позову та право на оскарження ухвали суду про забезпечення позову – це неоднакові процесуальні права, які, тим не менше, створюють однакові процесуальні можливості позивачу та відповідачу для впливу один на одного. Їхні інтереси в цій ситуації збалансовані. Тому принцип рівноправності сторін неминуче пов'язаний з принципом пропорційності: співмірні процесуальні права та обов'язки сторін мають бути диференційовані так, щоб кожна сторона цивільного процесу мала однакові можливості для доведення своєї правоти в суді. Звідси, принцип рівноправності сторін природно пов'язаний з принципом змагальності: якщо б сторони не були рівноправні, неможна було б говорити про їх змагальність. Адже в цивільному процесі беруть участь сторони з протилежними інтересами, тому вони повинні мати, незважаючи на неоднаковий правовий статус, однакові процесуальні можливості по відстоюванню своїх інтересів у суді.

Варто відзначити, що у процесуально-правовому статусі сторін є не тільки неоднакові, але й тотожні процесуальні права та обов'язки.

---

² Немеш П.Ф., Феннич В.П. (2020). Курс цивільного процесу: Загальна частина. Підручник. Ужгород: Вид-во РІК-У. С. 140.

Зокрема, в судовому засіданні сторони мають рівні права для заявлення відводу, клопотань, дачі пояснень, участі в дослідженні доказів. У судових дебатах сторони мають право виступати протягом однакового проміжку часу. Але право останньої репліки завжди належить відповідачу, оскільки ця можливість збалансовує ту ситуацію, що перше слово в дебатах завжди належить позивачу.

Інститут сторін притаманний позовному провадженню, але він не проявляється в окремому провадженні, де розгляд справи здійснюється в інтересах заявника та заінтересованої особи. Тому принцип рівноправності сторін не характерний для розгляду справ окремого провадження. Тим більше, що саме під час розгляду справ даної категорії, суд наділений можливостями збирати докази за власною ініціативою та виступати за межі заявлених у суді вимог, тобто він може бути більш процесуально активним в інтересах заявника, або в інтересах заінтересованої особи. В даному разі, відступ від рівноправності вказаних двох учасників справи зумовлений тим, що суд не вирішує правовий спір, а за спеціальною процедурою встановлює наявність чи відсутність певних юридичних фактів. Достовірність їх встановлення перебуває на першому місці.

Таким чином, принцип рівноправності сторін покликаний не допустити домінування однієї сторони над іншою, а створити їм однакові умови для представлення в суді доводів своєї правоти та захисту перед судом своїх прав та інтересів.